

Manifest voor de jaren zeventig

Peter Andriesse, Hans Plomp, Heere Heeresma, George Kool

bron

Peter Andriesse, Hans Plomp, Heere Heeresma, George Kool, *Manifest voor de jaren zeventig*.
Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam 1970

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/andr013mani01_01/colofon.htm

© 2008 dbnl / Peter Andriesse, Hans Plomp, Heere Heeresma, George Kool

Aan de lezers en lezeressen van de hedendaagse Nederlandse literatuur.

Voorwoord

Nog voor de uiteindelijke publikatie van de integrale tekst werd het Manifest voor de Jaren Zeventig en trouwens de gehele Zeventiger beweging het onderwerp van talloze verwickelingen en van discussies. In het voorjaar, omstreeks begin juni, werd dit manifest per radio en in de pers aangekondigd en werd bij monde van onszelf duidelijk gemaakt dat de tekst de gangbare schrijversopvattingen over de literatuur en de produktie ervan niet ongemoeid zou laten. Dit alleen was voldoende om de literaire gemoederen in beweging te brengen. Maar de reacties bevestigden de noodzaak van de publikatie van een tekst als deze. De belangrijkste moeten hier genoemd worden.

Het is in ons land niet mogelijk de kwaliteit en het aanzicht van de literatuur te isoleren van de economische voorwaarden waaronder ze tot stand komt. Maar het is, en dat is de hoofdstrekking van dit manifest, evenmin mogelijk om de economische omstandigheden waaronder elke schrijver moet werken als gelijkelijk ongunstig te beschouwen. Het is een gevestigd belang om via de schrijversorganisaties een kollektief belang van schrijvers te proklameren en in stand te houden. Het spreekt daarom eigenlijk vanzelf dat de gevestigde schrijvers of hun pijpendragers ons er onmiddellijk na het bekend worden van onze bedoelingen van beschuldigden dat wij ‘verraders’ waren en dat wij de strijd tegen de uitgevers in gevaar brachten. Maar wij hadden nog niet begrepen dat het even vanzelf zou spreken dat zij achter gesloten deuren hun uitgeverstrauma zouden laten voor wat het was en al hun invloed zouden aanwenden om de verwezenlijking van onze doelstellingen te voorkomen. Onder hun pressie trok de uitgever van het tijdschrift Podium zijn

eerder gedane toezegging om dit blad voortaan onder de naam Podium '70 als een blad van de Zeventigers uit te geven in. Natuurlijk hebben wij daarna dit manifest aan een meer bona fide uitgever aangeboden.

George Kool

Inleiding

Omdat op het ogenblik, in het begin van de jaren zeventig, de literaire pagina's van de belangrijkste dag- en weekbladen en de literaire kritiek in het algemeen nog steeds in handen zijn van een aantal mensen die slechts aandacht hebben voor en besteden aan de literaire produktie van hun huisvrienden, familieleden, minnaars en minnaressen; omdat deze mensen, die in het verleden als groep in dit verband weleens werden aangeduid met de naam 'Het Hoornik-Konsern', nu nog steeds de voornaamste informatiekkanalen verstoppen met hun talrijke vriendendiensten en zo een vertekend en totaal verouderd beeld in stand houden van wat er in Nederland op het ogenblik op het gebied van de literatuur geproduceerd wordt; omdat het er nu naar uitziet dat de verdeling van de beschikbare overheids gelden in belangrijke mate gebaseerd is op dit onjuiste literatuurbeeld; en omdat, tenslotte, niets er op wijst dat deze situatie zich op korte termijn uit zichzelf zal wijzigen, hebben een aantal Nederlandse literaire schrijvers, ondertekenaars van dit Manifest, besloten om hun belangrijkste grieven en bezwaren in een gemeenschappelijke verklaring onder woorden te brengen en om een program op te stellen voor de nieuwe Nederlandse literaire schrijvers.

Wij hebben ons niet verenigd rondom een bepaalde stijlopvatting. Integendeel, het belangrijkste doel dat wij ons als groep stellen is juist het eenzijdige beeld dat de laatste jaren van de bestaande literaire activiteiten gegeven werd en dat dankzij het bezetten van bepaalde machtsposities in de overkoepelende schrijversorganisaties en bij de belangrijke informatiekkanalen door een en dezelfde schrijverskliek ook geloofwaardig kon worden, te corrigeren, de kansen van de verschillende auteurs evenrediger te maken en om de zeventiger jaren in een open literair klimaat te kunnen beginnen.

I. De schrijversakties

Iedereen weet dat er op het ogenblik in de bedrijfsvoering van de uitgeverijen sterke veranderingen plaatsvinden.

Er treden concentraties op bij de bedrijven zelf, de invloed van de grootste uitgevers op de boekhandel wordt groter en het karakter van de boekwinkels wordt allengs populairder. Iedereen weet ook dat er op het ogenblik door de grootste schrijversorganisatie in Nederland, de Vereniging van Letterkundigen, een strijd gevoerd wordt voor betere economische voorzieningen van de Literaire schrijvers. Eindelijk is er een zicht dat de Nederlandse schrijvers mondig aan het worden zijn. Zij roepen luidkeels dat zij vanaf nu als vaklieden beschouwd wensen te worden. En ze tonen een duidelijke bereidheid om voor hun boterham in zakelijke termen te willen vechten.

Deze twee verschijnselen nu treden min of meer gelijktijdig op. En het is mogelijkterwijs daarom dat de literaire schrijvers het als een gewoonte hebben aangenomen om voor een verbetering van hun eigenlijke inkomen, de verdiensten uit de verkoop van hun literaire teksten, in de eerste plaats de gezamenlijke of de individuele uitgevers aan te spreken. Harde akties werden tegen hen afgekondigd. En sommige daarvan, zij het volkomen mislukt, hebben al plaatsgevonden.

Hoe verwachten de literaire schrijvers een inkomensverbetering via de uitgevers te kunnen bewerkstelligen? De belangrijkste doelstelling van het ogenblik is klaarblijkelijk om het standaardkontraakt dat al geruime tijd gebruikt wordt tussen de individuele schrijvers en de individuele uitgevers per uitgave te voorzien van een hoger minimum royaltiepercentage per uitgave. Maar het is de schrijvers er bovendien om begonnen het gedrag van de uitgevers zodanig te interpreteren dat zij als de hoofdschuldigen van het tenietgaan van elk effect van de beoogde verhoging tevoorschijn kunnen komen,

namelijk omdat zij verantwoordelijk zouden zijn voor een achteruitgang van het aantal gepubliceerde literaire werken. In die strekking is er op het ogenblik een onderzoek gaande naar het aantal geweigerde manuskripten en herdrukken, naar een mogelijke toename daarvan over twee aaneensluitende perioden en naar een frekwentiespreiding over de verschillende individuele uitgevers. Dit onderzoek wordt uitgevoerd voor de Vereniging van Letterkundigen en het heeft tot doel de strijd tegen de uitgevers beter te funderen.

Het voorkomen van een achteruitgang van het aantal gepubliceerde oorspronkelijk Nederlandse literaire werken is dus en moet ook noodzakelijk zijn de feitelijke inzet van de strijd om een verbetering van het schrijversinkomen uit de literatuurverkoop. Maar het is tegelijkertijd de achteruitgang zelf die het belangrijkste argument vormt in de strijd om een reële verbetering te krijgen van de andere komponent van het schrijversinkomen, de uitkeringen uit de overheidsfondsen. In elk opzicht dus stellen de georganiseerde literaire schrijvers hun inkomen afhankelijk van het gedrag van de uitgevers. En het is hun voornaamste bedoeling om de belangstellenden ervan te overtuigen dat er in feite niet meer dan twee fronten tegenover elkaar staan in de strijd voor een inkomensverbetering van de schrijvers. Aan de ene kant zijn het de gezamenlijke en de individuele uitgevers die door een actief gewenste kommercialisatie van de boekenmarkt het voortbestaan van de literatuur zoals die in het Nederlandse taalgebied bedreven wordt, bedreigen en daarmee het inkomen van de schrijvers ervan. En aan de andere kant zijn het de literaire schrijvers, zoals ze vertegenwoordigd worden door de Vereniging van Letterkundigen.

Welnu, het wordt tijd dat er van de kant van de schrijvers zelf enige ernstige bedenkingen gemaakt worden tegen deze

slijmjurkerij. Iedereen weet dat de burgerlijke literatuur in Nederland in een crisis verkeert. Al jaren is het aangezicht van de literatuur konstant. De schrijvers ontwikkelen of vernieuwen zich niet werkelijk, noch in hun onderwerpen, noch in hun aspiraties. Vanzelfsprekend is de invloed van de literaire publikaties op de veranderingen in het sociale en individuele leven van de lezers veel minder geworden, de noodzaak of de wil om literaire teksten te lezen is gereduceerd en de koopkracht van oorspronkelijk nieuw Nederlands literair werk in het algemeen is zwakker geworden.

Het zijn de schrijvers die het aangezicht van onze literatuur konstant houden die op het ogenblik om het hardst de vakmatigheid van de literatuurproduktie proklameren. Maar zij hebben niet werkelijk hun burgerlijke literatuuropvattingen verlaten. Zij hebben niet veel meer gedaan dan hun oude opvattingen te voorzien van een strijdbaar terminologie. Nog steeds weigeren de schrijvers die hun stem verheffen het enige terzake doende verband tussen hun economische positie als schrijvers en hun prestatie als vakmensen in hun strijd te betrekken, namelijk het verband tussen hun inkomen uit de literatuur en de marktwaarde van hun teksten. Hun woorden hebben daarom nauwelijks een betekenis. En hun akties behelzen niet veel meer dan een laatste poging om door middel van een verkeerd gesteld vakmanschap hun burgerlijke produkties nog meer aan marktinvloeden te onttrekken dan nu al het geval is en om, nu de crisis niet langer onzichtbaar is te houden, hun eigen literaire bestaan alsnog te redden of indien mogelijk zelfs te verbeteren.

II. De marktpositie van de literatuur

Het belangrijkste verwijt dat de literaire schrijvers de uitgevers maken is klaarblijkelijk dat zij het aanbod afleiden uit de vraag naar literaire boeken. Maar het is werkelijke onzin om iets anders te veronderstellen. Het inkomen van de literaire schrijvers is direkt afhankelijk van marktinvloeden. Als wij dus met betrekking tot het schrijversinkomen van een bedreiging of een achteruitgang willen spreken moeten wij ons bezighouden met de marktpositie van het literaire boek, dat is, per definitie en voor elk positief gewaardeerd goed geldig, met de bestaande of de voorspelbaar te creëren behoefte. Altijd is de enige reële categorie waaraan het inkomen van de literaire schrijvers kan refereren het literatuur lezende, of beter nog, kopende publiek. En op een abstrakter niveau is het de vraag naar literaire boeken. Elke verschuiving in het schrijversinkomen vindt noodzakelijk zijn oorsprong in een verschuiving van de vraag. Het is dus niet zonder meer een uiting van meerdere of mindere kommercialisatie van de boekenmarkt als er een verandering optreedt in dit inkomen. Een dergelijke verandering zou ook zijn opgetreden bij een gewone aanpassing van het aanbod aan de verschuivingen in de vraag.

Altijd zijn de werkelijke oorzaken van een achteruitgang in de verdiensten van de schrijvers de oorzaken van een achteruitgang van de vraag naar literaire boeken. Het zijn daarom, naast onafhankelijke factoren, in ieder geval de schrijvers zelf die door een negatieve vraagbeïnvloeding een aanpassing van het aanbod induceren. Maar het is niet waar dat de aanpassing die schrijvers treft die de vraagvermindering veroorzaken. Het zijn de nieuwe schrijvers die getroffen worden, de mensen van wie meer dan van wie ook de vernieuwing van onze literatuur te verwachten valt. Het zijn de aankomende en de beginnende schrijvers, degenen wier pro-

dukten op de boekenmarkt het meest kwetsbaar zijn, maar die niettemin niet als leden van de Vereniging van Letterkundigen geregistreerd kunnen worden en die alleen al daarom niet in aanmerking kunnen komen voor een uitkering uit de fondsen.

III. De concentraties

Het is over het algemeen in de burgerlijke literaire kringen de gewoonte om de fusiedrang, zoals die zich op het ogenblik in de uitgeverswereld openbaart te verklaren uit een agressieve winstpolitiek. Maar het karakter van deze ontwikkeling is eerder defensief. Voor het eerst wordt de boekenmarkt in de meest ruime zin in zijn geheel bedreigd door de ontwikkeling en de feitelijke toepassing van andere communicatie-technieken dan het gedrukte woord. De bedrijven worden gekonfronteerd met een concurrentiefactor die er voorheen niet was of niet in die mate.

Blijkbaar hebben de opgewonden literaire schrijvers in deze ontwikkeling een aanleiding gezien om de uitgevers als de meest storende factor van hun pas verworven vakmanschap te bestrijden. Maar ook de concentraties zijn over het algemeen het resultaat van een aanpassing aan de verschuivingen in de vraag. Wij moeten met betrekking tot de concentraties niet spreken van een bedreiging van het schrijversinkomen door het gedrag van de uitgevers. Wij moeten spreken van een bedreiging van dit inkomen door een nieuwe concurrentiepositie van het eigenlijke schrijversprodukt, het gedrukte woord.

Wat zijn de gevolgen van de concentraties voor de hedendaagse literatuurproductie? Om op die vraag een antwoord te kunnen geven is het in elk geval nodig om na te gaan in hoeverre de wijzigingen die deze concentraties teweegbrengen in het materiële produktiesysteem van het boek de overwegingen van de uitgevers om literaire manuskripten al of niet te drukken beïnvloeden. Er zijn in hoofdzaak twee vormen van concentraties in de uitgeverswereld. Ofwel kleine uitgevers die niet zelfstandig kunnen blijven voortbestaan fuseren en vormen samen een nieuwe grotere uitgeverij, ofwel zij worden opgenomen in een reeds bestaand groter bedrijf.

Altijd dus is het resultaat een concentratie van kapitaal en daarmee de noodzakelijkheid om meer boeken in grotere oplagen te drukken dan het geval was in elk der vroeger zelfstandige bedrijven afzonderlijk. In feite komt het er op neer dat steeds meer uitgevers op een in totaal steeds kleiner aantal bedrijven steeds meer geneigd zullen zijn om steeds minder manuskripten te aanvaarden die niet op een voorspelbaar redelijk grote verkoop kunnen rekenen. Van de exclusieve literaire teksten zullen er steeds meer geweigerd worden en gegeven de noodzaak der uitgevers om een hoger minimum aantal titels te drukken vervangen worden door ander werk.

Blijkbaar zijn de gevolgen van de aanpassingen van de meest ruime boekenmarkt aan de verschuivingen in de meest ruime vraag naar boeken zoals die veroorzaakt worden door de opkomst van nieuwe onpersoonlijke communicatievormen voor de deelmarkt van het literaire boek in zijn geheel dezelfde als de gevolgen van de aanpassing van deze deelmarkt aan de verschuivingen in de vraag naar literaire boeken zoals die veroorzaakt worden door de literaire teksten van de burgerlijke schrijvers het zijn voor de nieuwe schrijvers. De deelmarkt van het literaire boek is in het grotere verband van het gedrukte woord in eenzelfde verhouding kwetsbaar. Maar ook nu is het werkelijk onjuist om het belang van alle literaire schrijvers gelijk te stellen aan een kollektief schrijversbelang. Zolang het inkomen van de literaire schrijvers bepaald wordt door een royaltiepercentage is er sprake van een zakelijke concurrentieverhouding tussen de schrijvers onderling. Maar omdat de concentraties noodzakelijk, dat wil zeggen inherent aan de wijzigingen in het materiële produktiesysteem, tot gevolg zullen hebben dat de eigenlijke literaire boekenmarkt ofwel kleiner wordt ofwel wordt aangevuld met tot literatuur

verheven buitenliteraire teksten zal deze concurrentieverhouding niet alleen scherper worden maar gericht scherper op de nieuwe schrijvers. Meer dan ooit zullen de literaire uitgevers hun keuze uit de hun aangeboden literaire teksten laten bepalen door hun verwachtingen omtrent de voorspelbare verkoop van elke tekst afzonderlijk. Zij zullen eerder oude, al verschenen en goed verkochte teksten herdrukken dan nieuwe publiceren. Maar van de nieuw aangeboden manuskripten zullen zij eerder de teksten aksepteren van de literaire schrijvers die al op een al of niet verminderde vraag kunnen rekenen dan die van de nieuwe schrijvers, die noch in hun naam, noch in hun literaire prestatie een aanwijzing bezitten voor een toekomstige verkoop. Altijd zal er een vraag ontstaan naar nieuwe schrijvers. Altijd ook zullen de uitgevers er ieder voor zich prat op blijven gaan dat zij het niet zijn die de zaak verpesten. Zij zullen nieuwe schrijvers zoeken. En zij zullen nieuwe schrijvers drukken. Maar het zullen er minder zijn dan voorheen. En het zullen er veel minder zijn dan andere schrijvers. En zij zullen hen onmiddellijk na eerste mislukte verkoop laten vallen. Zij zullen hun geen kans geven zich te ontwikkelen.

IV. De informatie

Zo er al gesproken kan worden van een verontrustend verschijnsel aangaande de hedendaagse Nederlandse literatuur in zijn geheel is het een uitblijven van ontwikkeling of vernieuwing. Maar als er al sprake is van een bedreiging van de Nederlandse literatuurproductie in het algemeen is het een bedreiging van de doorstroming van schrijvers. In elk opzicht dus is het de positie van de nieuwe schrijvers die in het brand-punt van de belangstelling zou behoren te staan. Welnu, over hen wordt niet of nauwelijks gesproken, noch in de pers, noch in de zorgelijke wauwelperiodieken van de schrijversaglomeraties. Er is een derde faktor die het schrijversinkomen bepaalt. Het is de informatie.

Zoals gezegd is de belangrijkste wijziging die het gekoncentreerde kapitaal in het literatuuraanbod noodzakelijk teweeg-brengt een relatieve vermeerdering van het aantal voorspelbaar goed verkopende teksten. Maar er is een ander gevolg, belangrijker nog dan dit en het ligt aan de vraagzijde van de boekenmarkt. Niet alleen zullen de uitgevers passief het aanbod aanpassen aan de meest voorspelbaar grote vraag, maar zij zullen actief proberen om de vraag naar boeken te standaardiseren. Altijd is de markt van elke nieuwe uitgave een nieuwe markt. Altijd dus moet voor elke nieuw gepubliceerde tekst, maar meer nog voor een nieuwe literaire tekst van een nieuwe of niet algemeen bekende literaire schrijver, een eigen vraag worden gekreëerd door in elk geval gegeven informatie over het bestaan ervan. Maar de informatie die de uitgevers zullen geven zal steeds minder individuele teksten betreffen. Meer nog dan nu al het geval is zullen de uitgevers hun individuele uitgaven presenteren in serieverband. En zij zullen deze series zowel naar materiële vorm als naar inhoud een geprononceerder karakter geven en voorzien van bij voorkeur die kenmerken die een konstante kopersresponse

oproepen. Voorzover de uitgevers er nog toe zullen overgaan om regelmatig Nederlandse literatuur of literatuur in het algemeen te drukken zullen zij dat in toenemende mate doen in het kader van een serie binnen hun gehele fonds. Maar het karakter daarvan zal steeds duidelijker eenvormig zijn. Niet alleen zullen de individuele publikaties gepresenteerd worden onder een gemeenschappelijke noemer, namelijk de literatuur. Zij zullen bovendien vooraf geselecteerd worden naar het bestaande imago van de gehele serie, dat wil zeggen naar de bij het koperspubliek bekende en verwachte konstante elementen van het aanbod. De concentratietendens is een conservatieve tendens. En alleen al daarom zijn het de conservatieve schrijvers die profiteren van de verschuivingen aan de aanbodzijde van de literaire boekenmarkt. Maar het is bovenal een nivellerende tendens en alleen al daarom een feitelijke ontkenning van het bijzondere karakter van de boekproductie, namelijk dat hij per individuele uitgave een individueel serieprodukt oplevert met in alle gevallen, maar in het geval van een literaire uitgave als speciaal kenmerk, tenminste één unieke eigenschap, de afgedrukte tekst. Dit is de eigenlijke kern van de standaardisering van de boekenmarkt. Het is de marktbeheersing door een veralgemening van de vraag.

Wat betekent dit alles voor het schrijversinkomen? Het betekent dat nu de uitgeversbedrijven en daarvan afgeleid de boekhandel in steeds mindere mate individuele uitgaven zullen presenteren, de verdeling per uitgave of per schrijver van het totale schrijversinkomen uit de literatuurverkoop nog meer dan nu al het geval is afhankelijk zal worden van de informatie of de vraagbeïnvloeding per uitgave of per schrijver zoals die totstandkomt in de gangbare zelfstandige literaire informatiekanalen, de literaire pagina's en de literaire kritiek

in het algemeen. Meer dan ooit zullen de op hun onafhankelijkheid prat gaande literaire journalisten en critici de verdiensten bepalen van de elkaar via het royaltiepercentage per uitgave bekonkurrerende literaire schrijvers en wel omdat zij gaandeweg de enigen zullen zijn die in de vorm van signalementen of kritieken per uitgave of per schrijver zullen blijven selekteren uit het totale aangepaste aanbod.

Welnu, in feite en gegeven de huidige gang van zaken, komt het er klaarblijkelijk op neer dat ook aan de vraagzijde van de literaire boekenmarkt in de eerste plaats de konservatieve schrijvers hun voordeel zullen kunnen behalen. Het is in ons land nu eenmaal een gebruikelijke figuur dat de kritiek en de zogenaamde onafhankelijke literaire journalistiek voor een belangrijk deel door schrijvers zelf verzorgd worden. En het is even gangbaar dat het gedaan wordt door juist die schrijvers die met hun eigen literaire produktie de literatuurontwikkeling stagneren en die in geen enkel opzicht de onafhankelijkheid of de integriteit bezitten om andere dan hun eigen en of bloed- of geestverwante publikaties te bespreken of te signaleren. Het is nooit waar geweest dat de onafhankelijkheid van de literaire informatie zonder meer betekent dat deze informatie geen kommerciële invloed heeft. Maar het is op het ogenblik zelfs niet waar dat de informanten een dergelijke invloed niet beogen.

Nergens duidelijker dan op het gebied van de informatie blijkt de ongelooflijke huichelarij die de dames en heren letterkundigen die het in de schrijversorganisaties voor het zeggen hebben in de naam van een eenheidsfront van schrijvers en in de naam van het literaire vakmanschap op het ogenblik opvoeren. Deze mensen zijn het die om het hardst het algemeen schrijversbelang proklameren, maar die door hun eenzijdige informatie meer dan wie ook de feitelijke concurrentiestrijd

tussen de individuele literaire schrijvers bevestigen. Deze mensen zijn het die vandaag de dag met veel misbaar de ondergang van de literatuur voorspellen, maar die tegelijkertijd hun monopolie op de belangrijkste informatiekkanalen misbruiken door niet of nauwelijks aandacht te besteden aan en een vraag te creëren voor de literaire publikaties van de hier en daar nog afgedrukte nieuwe schrijvers. En tenslotte, deze mensen zijn het die met veel bravoer een krachtige of scherpe stellingname propageren tegenover de kwalijke invloed van de uitgevers op de literatuur, maar die zich overal en altijd en evenals de literaire kritiek in het algemeen door de uitgevers laten ringeloren, de nivellerende tendens voor lief nemen en elke buitenliteraire tekst of strip of tekenserie die in het kader van een literaire reeks wordt gepubliceerd klakkeloos voor literatuur verslijten en als zodanig zelfs geregeld aanprijzen als aanwijzingen van een nieuwe literaire ontwikkeling.

V. De subsidies

Altijd hebben de Nederlandse georganiseerde literaire schrijvers de overheidssubsidies zowel tegenover het publiek als tegenover zichzelf uiteindelijk gerechtvaardigd met de bewering dat het kulturele belang dat onze bevolking of een bepaalde groep daarvan zou hebben bij een continue Nederlandse literatuurproductie dusdanig is dat de Nederlandse schrijvers bij gebrek aan voldoende inkomen uit de literatuurverkoop zelf met behulp van een aanvullend inkomen in staat gesteld moeten worden om zich volledig aan het schrijven te kunnen wijden. Het is de feitelijke strekking van het nieuwe vakmanschap en alle daarvan afgeleide rechten. En het is de inspiratie van de strijd die de georganiseerde schrijvers op het ogenblik voeren om een uitbreiding van het zogeheten ‘Fonds voor de Letteren’ te verkrijgen.

Altijd dus hebben de georganiseerde schrijvers een korrektie op hun eigenlijke inkomen gerechtvaardigd met een ekstraekonomies argument, het kulturele belang. En zij hebben daarmee een waarlijk los van elke onderlinge konkurrentiestrijd staand kollektief belang gevonden. Welnu, de ideologie achter de fondsen is in dezelfde orde onzin als de windmolenretoriek tegen de grote en middelgrote Nederlandse uitgevers het is. Het kultureel belang dat de hedendaagse Nederlandse literatuur vandaag de dag nog immer wordt verondersteld te dienen is geen kollektief belang van schrijvers, maar van lezers. De fondsen hebben evenwel geen invloed op de publikatiekansen van de literaire manuskripten en daarmee op de kansen van de lezers om hen te kunnen lezen. En zij hebben evenmin een invloed op de prijs van literaire boeken en daarmee op de kans om hen te kunnen kopen. Nog steeds is het kultureel effect van de overheidssubsidies afhankelijk van het gedrag van de uitgevers. Zij korrigeren daarom in geen enkel opzicht de kommercialisatie van de boekenmarkt.

Andermaal zijn het de conservatieve schrijvers die hun voordeel behalen kunnen. Niet alleen omdat zij in de naam van het kulturele belang, deze walgelijke smoes van onze vaderlandse wegwerpliteratuur, de fondsen naar alleen hun eigen schrijversinzicht verdelen kunnen en dat ook daadwerkelijk doen. Maar in de eerste plaats omdat, gegeven het feit dat de uitgevers conservatief selekteren en gegeven het feit dat de subsidiëringen zowel in de vorm van aanvullende honoraria als in de vorm van de op grond van eerdere publikaties per auteur toegekende stipendia altijd achteraf worden uitgekeerd, de conservatieve literaire schrijvers tenslotte de enigen zullen zijn die formeel voor enigerlei subsidie in aanmerking kunnen komen.

VI. Een programma voor de jaren zeventig

Nu de georganiseerde schrijvers te duidelijk hebben aangetoond dat zij onvoldoende sociale of literaire persoonlijkheid bezitten om voor zichzelf een literair vakmanschap dan wel voor hun teksten een sociale of kulturele functie op te eisen en nu zij zich daarom niet vergelijkbaar op de burgerlijke klassieke schrijvers kunnen beroepen, zijn zij er toe overgegaan om hun belangen te plaatsen in het kader van de sociale rechtvaardigheid. Zij hebben, zowel naar het jargon dat zij bezigen als naar de syndikalistiese denkbeelden die zij daarin uitdrukken, klaarblijkelijk de autoriteit van andere dan burgerlijke schrijvers aangewend om hun bestaansmogelijkheden te verdedigen. Maar laat men zich niet vergissen. Ook nu zijn de argumenten die de georganiseerde schrijvers aanvoeren alleen formeel juist. Schijnbaar hebben zij zich aan de zijde van de werkende massa geschaard. Maar zowel naar de vorm van hun organisatie als naar de inkleding van hun akties beogen deze schrijvers niets anders dan om met steun van de bestaande syndikaten hun eksklusieve en voor de massa onherkenbare teksten te kunnen blijven produceren. Evenals alle andere kleine zelfstandigen die hun bedreigde partikuliere belang verdedigen vanuit een syndikalistiese of pseudo-revolutionaire idee moeten zij beschouwd worden als reaktionaire opportunisten. Zij zijn de kruimeldieven van de mode.

Het zijn de nieuwe schrijvers die het meest te lijden hebben van de katterige onzin die vandaag de dag aan iedereen die lezen kan en wil en zelfs aan iedereen die nauwelijks lezen kan of het al niet meer wil wordt opgedrongen door de zogenaamde belangenbehartigers van alle Nederlandse schrijvers. Niet de gehele Nederlandse literatuur ondervindt op het ogenblik ernstige gevolgen van de concentraties. De enige werkelijk bedreigde literatuur in ons land is die welke geproduceerd wordt door de aankomende en de beginnende schrij-

vers, degenen die nog geen enkel of slechts één enkel boek hebben kunnen publiceren. Op verschillende fronten wordt door de Nederlandse schrijversorganisatie strijd geleverd voor een verbetering van de economische positie van de literaire schrijvers. Maar het zijn de schrijvers die namens deze organisatie spreken die de economische positie van de nieuwe schrijvers nog onmogelijker maken dan hij nu al is.

Wij, de schrijvers die de toekomst willen hebben, moeten klaarblijkelijk allereerst een einde maken aan de corruptie van de schrijvers die het verleden hadden. Maar wij moeten bovenal alles in het werk stellen om een rechtvaardiger en effectiever verdeling van de overheidssubsidies tot stand te brengen. Zo er al sprake is van een cultureel belang van onze hedendaagse literatuur in het algemeen kan het niet anders of het is een belang der lezers om er kennis van te kunnen nemen. En zo er al sprake kan zijn van een sociaal belang van deze literatuur is het een maatschappelijk belang dat zij er kennis van willen nemen. Het is werkelijk een enorme kapitaalverspilling om met behulp van het overheidsgeld een eigen schrijversuitgeverij te beginnen. Niet het gedrag van de uitgevers moet gekorrigeerd worden. De marktpositie van de literaire teksten moet gekorrigeerd worden.

Het werkelijke onderwerp van de subsidies is niet de a priori vastgestelde cultureel belangwekkende inhoud van de literaire teksten, maar de verspreiding ervan. Het is niet het literaire manuscript, maar het literaire boek. Zowel de stipendia als de aanvullende honoraria hebben geen werkelijke marktinvloed en dienen geen enkel ander belang dan het sociale belang van de schrijvers. Nu al is het daarom niets dan paternalisties gelul om de subsidies volgens andere dan sociale criteria te verdelen. Maar het is eigenlijk onzin om vanuit een cultureel standpunt de schrijvers überhaupt direkt te steunen.

Zolang bij de verdeling van de beschikbare gelden niet alle zakelijk belanghebbenden bij de Nederlandse literaire boekenmarkt betrokken worden creëren de subsidies een overschot aan literaire manuscripten. De volgende wijzigingen moeten daarom op korte termijn in de subsidieregeling noodzakelijk worden aangebracht:

1. Afschaffing van alle directe uitkeringen aan de schrijvers. Uitsluitend subsidiëring van het literaire boek.
2. Het instellen van een subsidieraad, waarin naast schrijvers een aantal adviserende zakelijke specialisten zitting hebben. Deze raad moet als derde partij in de onderhandelingen tussen schrijvers en uitgevers over de uitgave van individuele manuscripten optreden.
3. De beslissing om de materiële produktie van een literair boek al of niet te subsidiëren moet in elk geval beïnvloed worden door de overweging dat het manuscript een kans moet maken gewone lezers te vinden, dat wil zeggen dat de tekst leesbaar moet zijn. De beslissingen over de grootte van de subsidiëringen per uitgave moeten in elk geval evenredig afhankelijk zijn van de kosten per uitgave en omgekeerd evenredig afhankelijk van de commerciële waarde van de schrijver en van de laatst bekende netto jaarwinst van de betrokken uitgever. Elk jaar moet er afhankelijk van het totale subsidiebedrag een maximum subsidie per uitgave worden vastgesteld. Per schrijver mag eveneens afhankelijk van het beschikbare totaalbedrag binnen een nader vast te stellen periode niet meer dan één tekst gesubsidieerd worden. Herdrukken mogen niet binnen vijf jaar na de vorige druk gesubsidieerd worden. De raad kan aan de sub-

sidies voorwaarden verbinden over de vraagbeïnvloeding per uitgave.

4. Alle royalties van gesubsidieerde uitgaven per eerste druk alsmede een telkens kleiner gedeelte der royalties per volgende drukken worden geïnd door de subsidieraad. Alle winsten per uitgave per druk worden gedeeltelijk en in de verhouding van de gesubsidieerde kosten tot de uitgeverskosten van de eerste druk door de uitgevers terugbetaald tot het totale nominale subsidiebedrag per uitgave is voldaan. De totale inkomsten worden daarna jaarlijks aan de betrokken schrijvers uitgekeerd volgens bestaande sociale criteria en naar het aantal gepubliceerde woorden. Schrijvers die niet binnen een vast te stellen tijd een nieuwe subsidie voor een nieuwe tekst hebben aangevraagd komen daarna niet meer in aanmerking voor deze uitkeringen. De verdere inkomenspositie van deze onproductieve schrijvers moet daarna geregeld worden bij sociale wetgeving in termen van arbeidsongeschiktheid of werkloosheid of in andere termen en volgens een vooraf bekende definitie van het schrijvers-ambt.
5. Een klein gedeelte van het beschikbare overheidsgeld moet worden gereserveerd voor bijzondere literaire en voorlopig ook voor bijzondere sociale gevallen.
6. De leden van de subsidieraad moeten regelmatig vervangen worden. In elk geval de beslissingsbevoegde leden moeten worden gekozen door de algemene vergadering van de Vereniging van Letterkundigen.
7. De administratieve werkzaamheden en de werkzaamheden van de leden van de subsidieraad moeten vergoed

worden door het ministerie van C.R.M. en buiten de subsidies om.

8. Jaarlijks of anders wanneer wenselijk moeten er onderhandelingen gevoerd worden met de gezamenlijke uitgevers over het royaltiepercentage van de gesubsidieerde boeken. Jaarlijks moeten onderhandelingen gevoerd worden over de grootte van het totale subsidiebedrag. Het subsidiebedrag moet tenslotte, maar zo snel als mogelijk groot genoeg zijn om de betrokken schrijvers een gemiddeld jaarinkomen te verschaffen dat vergelijkbaar is met het minimuminkomen van loonarbeiders. Ingeval deze en alle andere onderhandelingen waarbij de gezamenlijke schrijvers partij zijn mislukken kan er in een biezondere algemene vergadering van de Vereniging van Letterkundigen besloten worden dat de subsidie van de materiële produktie van boeken voor onbepaalde tijd wordt gestaakt en dat het totale subsidiebedrag direkt en naar dezelfde maatstaven als onder punt 4. wordt uitgekeerd aan de betrokken schrijvers.
9. Het initiatief tot een subsidieaanvraag moet genomen worden door een schrijver of een uitgever, of door beiden. Jaarlijks moet een lijst van alle al of niet afgewezen titels en schrijvers worden gepubliceerd.
10. Overigens moeten de vrije onderhandelingen tussen schrijvers en uitgevers uiteraard blijven bestaan.

Dit zijn de belangrijkste wijzigingen die in de volgende jaren in de subsidieregeling moeten worden aangebracht. Zonder dit moeten wij alles wat in de naam van alle schrijvers gezegd of gedaan wordt saboteren. Zonder dit kunnen wij niet be-

ginnen met behalve van de overheid ook van de bedrijven een subsidiebereidheid af te dwingen. En zonder dit kunnen wij niet beginnen de uitgevers aan te vallen, niet omdat zij te kommercieel zouden handelen, maar omdat zij niet kommercieel genoeg handelen, dat wil zeggen omdat zij geen vraag oproepen voor literaire boeken. Wij zullen moeten blijven wachten tot de opgewonden schrijvers zichzelf belachelijker hebben gemaakt dan hun boeken.

VII. De Zeventigers

Terwijl de heersende klasse zich in de zestiger jaren door middel van aan elektroniese wetmatigheden gebonden betekenissen nog meer aan de controle van de massa onttrok dan al het geval was deed de burgerlijke literatuur in Nederland hetzelfde aan de hand van volmaakt onherkenbaar taalgebruik of anders aan de hand van alleen vanuit zeer ver doorgevoerde abstrakties mogelijkerwijs nog te pruimen gedreutel over elastiekjes, dirigentenkledij en tafels. Terwijl hele gebieden van de wetenschap in dezelfde tijd tot literatuur verklaard moesten worden was het de voornaamste bedoeling van de burgerlijke literatuur in Nederland om de gekunstelde literaire teksten een wetenschappelijke basis aan te wrijven. Terwijl jongere mensen zich gaandeweg steeds meer van de literatuur gingen afwenden beriep de burgerlijke literatuur in Nederland zich op haar sociale waarde. En terwijl iedereen en alles in de afgelopen tien jaar in angstzweet veranderde bleef de burgerlijke literatuur in Nederland wat zij na Multatuli altijd geweest is, een van de mensen geïsoleerde taaibrij, geproduceerd door ijdele praalhanzen, gelezen door volgzame kinderen en bedoeld om de onsterfelijkheid van de schrijvers onder gelijken te bewijzen.

Wij, de ondertekenaars van dit Manifest, hebben het begin gevormd van een open groep, die vanaf nu De Zeventigers zal heten. Wij willen de lezer terugwinnen door leesbare teksten te schrijven. Ook de dames en heren letterkundigen die nu nog de dienst uitmaken zullen wel onsterfelijk worden. Maar wij en met ons alle aankomende schrijvers in Nederland kunnen daar niet op wachten. Wij zullen hen rechtstreeks aanvallen. Nu, in het begin van de jaren zeventig, willen

wij schrijven. En wij willen, godbetert, door domme en slimme en bange en geile mensen gelezen worden!

Amsterdam, juni 1970

Peter Andriesse
Hans Plomp
Heere Heeresma
George Kool